

Pedagogični pogovori.

(Spisuje Jos. Ciperle.)

4.

„Čast, komur čast.“ Ta rek ostane resničen, ako bi mu nasprotoval ves svet. Kdo je tako prederzen, da si mu upa nasprotovati! Kdo je, ki ga hoče ovreči!

Vse je tiho, vse molči, nobeden ni tako prederzen. Vsi si mislijo: res je, čast komur čast. In zakaj vse molči? Zato ker sem jih zagrabil s celo vojsko. Ko bi jih bil prijel jaz s posameznimi oddelki, bi se bil marsikdo branil.

Zdaj ko sem tako častno zmagal, razcepim še le vojsko v njene oddelke. Zdaj bo pač marsikdo tako prederzen, da si bo upal jih ovirati.

Različni so naslovi, ktere dajemo raznim osebam. Nektere vikamo, druge tikamo. S tem kažemo, da enega bolj častimo kot družega, če je tudi prilizovanje dostikrat merodajno. Ali ravno prilizovanje zapelje ljudi, da dajo čast onemu, kteremu ne gre.

P Reidimo k posameznostim. V prvi versti se mora grajati, da se vikajo otroci. Jaz sem že rekel, da otrok je otrok, eden kot drugi, če so tudi pri tem dušne zmožnosti bolj razvite, nego pri onem. Opravičeno bi pač bilo, ako bi se vikal oni, ki v duševnem obziru stoji na viši stopinji kot drugi; ali navadno se godi ravno nasprotno. Vikajo se namreč le otroci bogátinov, če tudi so dostikrat neumnejši nego prosjakovi. Starišem se to jako dopada, in ker jim je všeč, se tudi godi. Ali pa nima ta stvar slabih nasledkov? Gotovo, kajti tak otrok samega sebe više ceni, kot družega otroka. Tako se vcepi ošabnost v mlada serca.

Tako v časti odrastejo gosposki otroci. V poznejih letih menijo, da se jim mora vse klanjati. Dečki se še nekoliko popravijo, kajti oni pridejo bolj med svet, ko dekleta. Ako se te prikažejo pozneje na javnih plesih, se zbira krog njih možki spol, ki se jim liže in sladká, da je veselje. O življenji nimajo nikacega pojma. Tu se spominjam na ono baroneso ali komteso, ne vem že prav kaj je bila, ki je slišala praviti, da ljudje stradajo. Tega ni mogla razumeti, zato je dejala: Zakaj pa ne jedó žemelj? Kar se mene tiče, moram priznati, da imam raje kmečko gos, kot gosposko gosko. Perva sama pripoznava, da je neumna, med tem ko druga meni, da je pametna.

Ko postanejo te gosposke hčere stareje, se omožé; potem dobe otroke, so matere i. t. d. Do tu gre vse v redu. Ali zdaj? Učile se nikdar niso dolžnosti materinih, denar imajo; vzamejo tedaj v hišo odgojitelja ali odgojiteljico. Tako potujčijo svoje otroke. Ljubezen, ki jo skazujejo ti otroci svojim odgojiteljem, je čisto naravni čut, ljubezen do starišev pa le milost.

Vse drugače bi bilo, ako bi bili stariši tudi otrokovi odgojitelji. Ali manjka zelo očetov in mater.

Ljudje, ki imajo opraviti z otrokovo odgojo, se želé prikupiti starišem in otroku. Starišem s tem, da skazujejo otroku vsakoršno čast, da povzdigujejo njihov razum nad vse meje i. t. d.; otroku pa, da mu podele marsiktero prostost, ktera mu je škodljiva. — Nam ni prav, ako je kdo ošaben; ali ne pomislimo, da smo sami temu krivi. Viri te ošabnosti in one namišljene vzvišenosti nad družimi se morajo pač iskati v otroških letih. — Od tod prihaja tudi ona neljuba prikazen, da hočejo gosposki otroci že tako modri biti, kot stareji. Saj si pa tudi lahko mislijo, da so. — Zakaj ni te prikazni med kmečkimi otroci? Zato ker se jim v mladosti ne skazuje te nevredne in nepristojne časti. Kmet vé vse drugače berzdati svoje otroke. Ako se kateri izmed njih tako spozabi, da se vtika v govorjenje starih, ga takoj zaverne: Kaj boš govoril ti, ki še nič nisi skusil. In otroci niso tako prederzni, spoštujejo starost, ter se jej dajo podučiti.

Ako bi na pr. gosposkega otroka in kmečkega posadili k eni mizi kateri se bo spodobneje védel? Gosposki bo hotel vse bolje znati, kako se ima obnašati, in ker je s kmetom v družbi, si bo marsikaj nepristojnega dovolil. Položil bo tudi noge na mizo, in smejal sé kmečkemu dečku, ki bo vsled tacega vedenja napravil gotovo prav čuden obraz. Ali ta bo pazljivo gledal, kako ravnajo stareji, delal bo po njih, da ne bo ostal na sramoto pred gospodo.

Enako kot še zdaj na kmetih so delali stari narodi. Pri Atencih niso smeli po Solonovem ukazu otroci s križem nogama sedeti pri mizi, ne poprej poseči po jedilih, nego stariši. Še le z 20 leti so smeli politikovati. Pri Špartancih pa še le s 30. Pri nas pa že politikujejo črevljarski učenci.

Ako tudi zahteva to prezgodnje vikanje dostojnost, nič ne dé. Na njo ni treba gledati, ako se zanemarjajo s tem višji cilji. Jaz se tej dostojnosti ne morem nikakor privaditi. Imel sem že marsiktero neprijetnost s tem, ali vse to me ne odstraši.

Vendar se nahaja še mnogo pametnih starišev, ki nikakor ne pusté svojim otrokom kaditi s tem nevrednim kadilom. En izgled. Neka mati mi pripelje letos svojega sina v šolo in sicer v drugi razred, v katerem jaz podučujem. „Malo star je že,“ pravi, „šteje že 14 let, ali do zdaj ni imel priložnosti hoditi v šolo. Pa ne, gospod učitelj, da bi se zmotili in ga vikali.“ — „To se ne bo zgodilo,“ odgovorim jaz. — „Jaz vem,“ nadaljuje ona, „da nekteri učitelji vikajo učence.“ — „To je da, ali še le v viših razredih.“ — „Tega ni treba. Otroci so otroci, če so tudi malo stareji.“ —

No, to je bila pametna mati. Njen sin je pa tudi jako priden, in spoštuje me med vsemi najbolj.

5.

Ime „gospodičina“ ali „gospica“ je prav lepa in ljubeznjiva beseda. Posebno se dopade ženskim. I kaj lepega pa ne dopada ženskim? Saj ni njihov govor navadno tako robot, kot naš, zato pa tudi želé, da se naš obrača po njihovem.

Ker pa imajo moški radi ženske, jim tudi radi darujejo svoj terdi govor, in začnejo z mičnimi, mehкими in ljubeznjivimi besedami jim gladiti ušesa.

To bi bilo že dovolj. Ali nekteri moški nadaljujejo to stvar, ter jo spravijo na verhunec. To so oni junaci pod ženskimi nogami, oni večni pevci ljubezni, krasnih oči, rudečih lic, vitke rasti i. t. d., sploh to so ljudje, kateri se kličejo babeži ali babjeki.

Z naslovom gospodičina ločimo žensko osebo, ki je vsled svojega stanú ali svoje omike vzvišena nad družimi, kakor z imenom gospod ločimo moža od moža.

Pametni so oni, ki to tako ločijo; ali koliko jih je, ki ne jemlje tega v ozir. Posebno se pa zlorabi ime gospodičina po Dunaji. Dovoljeno naj mi bo tedaj o tem govoriti par besed.

Na Dunaji, ki vse mergoli prilizovalcev in klečeplazov, se nikakor ne sodijo ljudje po notranji veljavi, ampak po bogastvu. Tukaj, da govorimo s Prešernom, človek toliko velja, kar plača. Trafikanti jih sodijo po smodkah, ktere kupujejo pri njih; natararji po darilih, ktere jim dajó; hišni varuhi po tem, kolikokrat kdo čez uro po noči domov prihaja. Ne smemo pa misliti, da ima tisti pri njih kaj veljave, ki zvečer zgodaj, preden so zaperta hišna vrata, pride domov. Ravno nasprotno je, kajti od takih ponočnjakov zaslužijo ti varuhi marsiktero desetico, ker jim morajo odpirati vrata. Ali dekleta, ta so prezanimiva! Ta hočejo, da jih časti ves svet. Vsaka hoče imeti naslov gospodičina, naj si bo tudi kravja dekla. O hišinah in kuharicah ne govorim, te menijo, da morajo ta naslov imeti že iz tega vzroka, ker so v oži dotiki z gospódo.

Kako nevredno je pač možu se tako ponižati, in tako po nepotrebno častiti vsako žensko prikazen! Ali Dunajčanke so vajene tega, in hočejo imeti to čast od vsacega.

Ča če se ženski pokaže perst, zagrabi za celo roko. Tako na pr. se je oglasilo letos po nekem dunajskem časniku več gospá, ki tožijo, kako malo se časté zato, ker se jim daje samo naslov „gospa“. One hočejo imeti isti naslov kot njihovi možje.

Ne smejajte se! Ženske nas bodo kmalu vladale. Na Dunaji so hoteli že letos voliti v okrajni šolski svet neko učiteljico.

Če se navada, vsacemu dekletu dajati naslov „gospodičina“ razširi,

ne vem, ako se bo ime „Fräulein“ še dolgo ohranilo v nemškem jeziku, ali če se bo sploh dajal onim dekletom, ki ga zaslužijo. Kakor se je nekdanj imenovalo vsako dekle „maid“ ali „mädchen“, tudi „dirne“, in se zdaj imenuje le navadno dekle tako, enako se bode zgodilo tudi z imenom „Fräulein“.

Tedaj čast, komur čast!

Očitano se mi bo znabiti, da nisem v tem pogovoru niti z eno besedo omenil otroške odgoje. Ali menite, da se mora odgojevati le otrok? saj so odrasli včasih bolj odgoje potrebni, kot majhni. (Dalje prih.)

Dr. Jakob Zupan.

c) „Carinthia“, ktera je kakor „Illyr. Bl.“ ali od l. 1838 „Carniolia“ v Ljubljani, izhajala v Celovcu, prinese l. 1831 v svojem XXI. tečaju št. 11 iz roke Zupanove spis:

Woher heißt die **untere Donau** seit den ältesten Zeiten auch **Ister** und unsere **illyrische Halbinsel** nie anders als **Istrien**?

„Der ganze Donaustrom gehörte in den vorrömischen Zeiten zum Gebiete der slavischen Sprache von Jesenik, Eschnig, bis in den Euxinus, južno morje, Südssee, im Gegensatz der Nordsee, dessen slavischen Namen morje mraza Plinius beinahe schon ganz russisch morimarus, more moroza, aussprach. Daß die Slaven ehemals tief in das heutige Schwaben hinein reichten, erweist die damalige Benennung jener Gane: Vindelicia, worin Augusta Vindelicorum, Augsburg, liegt; Vindelici ist so viel als Vinidae Lyci, Winden, Slaven am Lech, Lycus, Luk, der arge, durch Ausstretungen schädliche Fluß, wie das altslavische Vaterunser endet: izbavi nas od lukaviga! Erlöse uns vom Uebel! Dieser Wasserkönig Europa's hatte bei den Slaven drei Namen. In und unter Vindelicien, vom Inn bis an den Cetius-Berg ob Vindobona, Vindovina, Windenheim, also wieder von Slaven gegründet, hieß er, per eminentiam, reka, der Fluß, daher die Anwohner Norici, Nareče, na reci, reki; vom Cetius bis Taurunum, dem heutigen Belgrad, Serbiens berühmter Metropole, Dunej, und tiefer Ister, beides aus dem Slavischen. Don, Dunej, Dunaj, Dunava, Donava, Tanais, Teiniz, Tinic, Tujna, Donec, Dunavec, alles aus tina, tinje, im Altslavischen: Thon, Schlamm, daher tonina, Thunfisch, weil er den Schlamm liebt, thynnus limosus. In Ungarn ist nämlich die Donau, wenn es nur etwas regnet, so trübe, daß in Slavonien z. B. ihr Wasser durchgesehen wird, um getrunken werden zu können. Aus Podonavje, po Donavi, an der Donau, machte der Lateiner seine ohne die slavische Etymologie nicht erklärbare Pannonia, welches alles begriff, was von Wien abwärts zwischen der Donava und Sava bis Aemona aufwärts lag. Bei Semlin fangen die bis